

Önmagunk térbe helyezése

Munk Artúr *Köszönöm addig is...* című önéletrajzi regényéről

A tárgyak

A régi tárgy funkciója Jean Baudrillard értelmezésében az időt jelenti. Ezen idő érhető tetten Munk Artúr önéletrajzi regényében, a *Köszönöm addig is...* címűben, melyben az idősödő szerző – többek között – tárgyai függvényében tekint és emlékezik vissza életére. A tárgyak kapcsán az idő többszörözős: emlékeket hoz mozgásba, de olyan tárgyhoz hozzákapcsolt metonimikus történet is születik Munk elbeszélőjénél, melynek tárgyi bizonyítéka jelen pillanatig nem ismert, vagy időközben került ismeretlen helyre. Az előbbi meghatározást támasztja alá a kötet egyik fejezete, mely a Titanic hajótörteinek megmentéséről számol be. A fejezet szerint Munk Artúr is jelen volt a Carpathia nevű óceánjárón, mely a süllyedő Titanic megmentésére indult 1912 áprilisában.

A szabadkai születésű Munk Artúr orvos, író hagyatékának gyűjtése¹ 2016 tavaszára datálható. A kutatás ideje alatt meg lett szólítva Balogh Tamás amatőr hajózástörténész, hogy a Carpathiáról eredeti fényképeket bocsásson a kiállítás rendelkezésére az önéletrajzi regényben foglaltakat dokumentálva. A megkeresésre Balogh Tamás, továbbá Tanító Kálmán, az R. M. S. Titanic Research Group magyar tagja, valamint Könczöl Péter összeállították és eljuttatták hozzám a *Hol volt, hol nem volt? Dr. Munk Artúr és a CARPATHIA* című tanulmányukat, mely a jelen pillanatig fellelhető hajózástörténeti dokumentumok alapján cáfolja Munk Artúr jelen-

¹ Topolya Község Múzeumának és a Szabadkai Városi Múzeumnak közös gyűjtési és kiállítási projektumát jómagam vezettem. A média segítségével felhívást intéztem Munk Artúr kéziratának, tárgyainak átadására a munkásságából készülő irodalmi kiállítás idejére, emellett hazai és külföldi közgyűjteményekben térképeztem fel és kutattam a Munk-hagyatékot.

létét a Carpathia azon útján, amikor a hajó személyzete a Titanic hajótörötteit mentette.²

Munk Artúr Budapesten szerzett orvosi diplomát, majd az ottani Rókus Kórházban évfolyamtársa volt Lengyel Árpádnak, annak a személynek, aki részt vett a Carpathia hajóorvosaként a Titanic hajótörötteinek kimentésénél 1912. április 15-én. A budapesti János Kórházban cseléd-könyves orvosként szolgált Munk, majd valóban hajóorvosként dolgozott óceánjárókon, mivel a hajók sok magyar kivándorlót szállítottak, és szükség volt magyar nyelven beszélő orvosra. Balogh Tamás, Tanító Kálmán és Könczöl Péter kutatásából kiderült, hogy 1911-ben a Saxonia hajón szolgált Munk, és következő hajóútja – a Carpathia személyzeti jegyzéke szerint – csak 1912. május 11-e és 1912. június 22-e között volt a Carpathián, tehát a Titanic hajótörötteinek kimentése utáni hajóúton (BALOGH-KÖNCZÖL-TANÍTÓ 2016; 7).

Munk Artúr *Köszönöm addig is...* című kötetének 12. fejezetében, *A Carpathia és a Titanic* címűben leírt információ, amely a mentés utáni díjról, egy éremről tudósít, és amely Munk elbeszélője szerint a saját tulajdonában van, a tárgy- és kéziratgyűjtés folyamán nem került elő. „Az emlékérmeket Rostron kapitány osztotta szét. A szerény érmet – viszontagságos életemen át – a mai napig sikerült megőriznem. Emlékeim között őrzöm azokat az eredeti fényképeket is, amelyeket a Carpathia fedélzetén a hajótöröttekről készítettek. A képeken látható, hogy a mentőcsónakokban még sok a férőhely. A nagy pánikban nem várták meg, amíg a csónak megtelik, gyorsan leeresztették a vízre. Megőriztem Rostron kapitány és Mac Gee, az angol orvos fényképeit is, amint New-Yorkban ötórai teára indultak a milliomos Astor özvegyéhez” (MUNK 1956; 100). A Petőfi Irodalmi Múzeum őriz a Munk Artúr-hagyatékban egy kéziratöredéket – nem az író kézjeggyével ellátva – azzal a tartalommal, hogy a mentésért kapott érmet egy újságíró elkérte, és soha nem adta vissza. A Munk-örökösök egyike állítja, hogy ő még látta az érmet.

A pszichológusok szerint a tárgyak birtoklásával az ember a környezete feletti kontrollt fejezi ki. Csíkszentmihályi Mihály és szerzőtársa, Eugene Halton állapította meg a *Tárgyak tükrében* című kötetben, hogy némely embereknek a tárgy kognitív és érzelmi kapcsolatot nyújt más emberekhez és gondolatokhoz. A szerzőpáros a tárgyak megszemélyesítését vizsgálta, és megállapította, hogy a lényünk bensőjéből fakadót fejezi ki a tárgyunk, „...az otthon tárgyai a jelek olyan ökológiáját alkotják, ame-

² Azóta ezen tanulmány a világhálón is elérhető: http://m.cdn.blog.hu/ha/hajosnep/image/munk_artur_20160521.pdf

lyek az ember szelfjének mintázatát egyrészt tükrözik, másrészt alakítják” (CSÍKSZENTMIHÁLYI–HALTON 2011; 44). Ha Munk Artúr valóban nem volt jelen az eseményen, a megtörtént szituációt annyira a magáénak érezhette, hogy mások tulajdonában lévő és általa jól ismert tárgy köré olyan történetet kreált, amelytől ő maga is elhitte, részese volt a tárgyhoz kötődő eseménynek. „A régi tárgy mindig úgy fest, mintha takargatni akarna valamit. Bármilyen szép is, mindig »excentrikus« marad. Bármilyen hiteles is, valamiképpen mindig hamisnak tűnik. És annyiban az is, amennyiben *hitelesnek akar látszani egy olyan rendszerben, amelynek érdeke egyáltalán nem a hitelesség, hanem a számításon alapuló kapcsolat, valamint a jel absztrakciója*” (BAUDRILLARD 1987; 88).

Az író örökösei által *A nevem Munk, Munk Artúr* című irodalmi kiállításra kölcsönadott családi albumban található egy fénykép, melyen Munk Artúr két hajóorvossal látható, Vittorio Risicatoval és Frank E. McGheével. Mindkét orvos a Carpathián szolgált a Titanic túlélőinek mentésekor, de a Carpathia következő útján is jelen voltak mind a ketten – Balogh Tamás szerint. Ha Munk Artúr elbeszélőjének álláspontját nézzük, amely szerint ő is jelen volt a túlélők mentésekor, a képről hiányzik Lengyel Árpád orvos, aki valóban mentette a Titanic túlélőit Vittorio Risicato és Frank E. McGhee mellett. Lengyel a Carpathia következő útján már nem volt jelen. Azon már bizonyítottan Munk Artúr látta el a hajóorvosi teendőket 1912. május 11-étől 1912. június 22-éig, egyetlen oda-vissza hajóúton Fiume és New York között, mely adatot hajózástörténeti dokumentum is rögzít (BALOGH–KÖNCZÖL–TANÍTÓ 2016; 7). Ezért a tárgyalt fotó az 1912. május 11-étől 1912. június 22-éig tartó úton készülhetett Balogh Tamás szerint.

Lejeune *önéletrajzi paktuma* szerint az olvasó és az író megegyezést köt, illetve a szerző ösztönzi az olvasót, hogy vegyen részt a játékban, azaz fogadja el a paktumot, amelyet az író kínál fel neki. *A Carpathia és a Titanic* című fejezet esetében, mivel az egyes szám első személyű, könnyen azt lehetem, közvetlenül szól hozzám az én (ennek problematikáját már Gérard Genette is jelezte, elkülönítve az „autodiegetikus” elbeszélést, amely az első személyt használja, valamint a „homodiegetikus” elbeszélést, amelynél az „első személyű” narráció nem biztos, hogy azonosságot jelent a főszereplővel). Nemcsak a fejezetben megjelenő tárgyak ismeretlen jelene a kapaszkodó, hanem az a tömör írás is, amely a Titanic katasztrófáját és az emberek mentését körbejárja. A kötet többi fejezetében sokkal személyesebb jelleget ölt a szöveg, az orvosi egyetemi évek, majd a fiatal orvosként töltött évek időszaká, később a hadifogoly-lét pontos és bő leírása szöges ellentétben áll a hajótöröttek kimentésével foglalkozó szöveggel, ugyan-

is az csak adatokra épül. Olyan információkra, melyet a Carpathián szolgáló embereknek, majd a mentést követő napok, hónapok cikkeinek, valamint a mentőknek adományozott díjak pontos tanulmányozásával össze lehetett állítani.

A tények

Munk Artúr *Köszönöm addig is...* című önéletrajzi regényére első olvasatra érvényes Thomka Beáta azon megállapítása, mely szerint „[a] biografikus és történelmi referenciák lendületével együtt a művek a kort, az életrajzot, a hagyományt, a történelmet és a kultúrát nem a személyes összegezés, számadás, konfesszió, hanem a fikcióképzés alkalmának tekintik” (THOMKA 2001; 56). Mivel az önéletrajz arra törekszik, hogy tudást nyújtson a szövegen kívüli valóságról, és kiállja az igazság próbáját, referenciális szöveggént kezeljük. „Az olvasás célja a szerzőről előzetesen alkotott kép és a szöveg hiánytalan összhangjának helyreállítása” (DOBOS 2005; 8–9) – ennek tükrében vizsgálom Munk Artúr önéletrajzi regényének azon részleteit, melyek hitelességét vagy hiteltelenségét létező dokumentumok tanúsítják.

Filológiai kutatás alá vontam azokat a szövegrészeket, amelyek hiteltelennek tűnnek. A tanulmányozás három szöveget vett alapul. Az egyik szöveg a 2016. április 21-én a Szabadkai Városi Múzeumnak odajárandékozott Munk Artúr-hagyatékából való, amelyet Bori Imre hagyatékából adtak át az örökösök a múzeumnak azzal a szándékkal, hogy a Munk Artúr-kéziratok olyan közgyűjteménybe kerüljenek, ahol már korábban is őriztek Munk-anyagot. Az így bekerült gyűjteményben található a *Köszönöm addig is...* című kötet kézírata javításokkal, toldásokkal. Ugyanebben a hagyatékban található a már gépelt kézirat újabb javításokkal. Ezt a két kéziratot vetettem össze a kérdéses részek és témák vonatkozásában, a kötet megjelent szövegével.

Munk Artúr elbeszélője hivatkozik Lengyel Árpád orvosra, aki hajóorvosként valóban a Carpathián dolgozott. Munk ekként emlékezik vissza Lengyelre: „A Carpathiával érkezett meg a hajó magyar orvosa Lengyel Árpád, akinek ez volt az első utja. Lengyel doktor, gégész, évtársam és barátom a Rókus kórházban dolgozott, jól beszélte az angol nyelvet és a hajón nagy népszerűségnek örvendett. [...] A hajó tisztjei között volt Ráth István, a fiatal a fiatal magyarnak mondott Ráth István is.”³

³ Ezen betűtípussal szedett Munk-autográf a Munk-hagyaték *Köszönöm addig is...* kézíratos verziójából való. A kézirat a Szabadkai Városi Múzeum tulajdona. Jelöltem Munk helyesbítéseit, és betűhíven közlöm a szöveget. Leltári szám: I-4868.

„A hajóval érkezett meg a Carpathia magyar orvosa, Lengyel Árpád is, akinek ez volt az első útja. Lengyel doktor évtársam volt, a Rókus-kórházban dolgozott, jól beszélt az angolul nyelvet. [...] A hajó tisztjei közt találtam a fiatal, magyar származású Ráth Istvánt.”⁴

„A hajóval érkezett meg a Carpathia magyar orvosa, Lengyel Árpád is, akinek ez volt az első útja. Lengyel doktor évtársam volt, a Rókus-kórházban dolgozott, jól beszélt angolul. [...] A hajó tisztjei közt találtam a fiatal, magyar származású Ráth Istvánt” (MUNK 1956; 94).

Jól látható, hogyan rövidül a szöveg, és hogyan maradnak el a személyesebb megnyilatkozások. Kitűnik, hogy az első kéziratban Munk elbeszélője barátjaként említi Lengyel doktort, amely megjelölés később elmarad. A hajózási szakértők szerint Lengyel egyetlen megnyilatkozásában sem említette, hogy a mentéskor jelen lett volna Munk Artúr. Ráth Gusztáv tisztet, akit a Titanic-adatbázis⁵ Günterként tüntet fel, Munk elbeszélője Istvánként említi mindhárom korábban tárgyalt szöveghelyen.

Lengyel Árpádnak az eseményt követő hónapban kelt levelében, valamint egy, a mentést követő előadáson tartott beszédében – a hajózási kutatók szerint – sokkal pontosabban és bővebben számol be a mentés folyamatáról, mint azt Munk teszi. Lengyel helyesen említi Ráth Gusztáv nevét: „Éjféle 12 óráig Bisset nevű angol és Ráth Gusztáv magyar tiszt volt szolgálatban” (VÖLGYI PÉTERNÉ Dr. REICH – Dr. BALOGH 2012; 160).

Ér(d)emtelenül?

A kutatás pontosságához közelebb vezethetnek a mentésről szóló beszámolók is. Munk szófukar módon idézi fel az eseményt, pedig a döbbenet perceit visszaidézni röviden nem lehet, hiszen különböző érzelmeket generál a felidézés. Munk olvasatában: „Kilencszáztizenkettő, április tizenöt hajnala. Lassan virradt. Enyhe északi szél bodrozta az óceán végtelen vizét. A nyirkos köd lassan foszlott szét, olyan volt, mint egy óriási rongyos, szennyes lepedő. A horizonton nem mutatkozott hajó. Kéményfüstnek nyoma sem volt. A látóhatár lassan kitisztult. Öt óra körül a távcsővel felszerelt első tiszt csónakokat fedezett föl a horizonton. A hajótörtek voltak. De hol van az óriási hajókolosszus, a Titanic? Teljes gőzzel dolgoztak a gépek, a hajó felfokozott sebességgel haladt abban az irány-

⁴ A dőlt betűvel szedett szöveg a *Köszönöm addig is...* géppel írott kézírata, mely a Szabadkai Városi Múzeum tulajdona. Ez lehet a második átírata a kézzel írott verzióknak.

⁵ <http://www.encyclopedia-titanica.org/titanic-biography/gunt-th.html> (2016. május 19.)

ban, amelyben a kis, szétszórt, mozdulatlan látszó pontocskák úsztak a vízen. Hat óra volt, amikor a hajónk megközelítette az első három mentőcsónakot. A Titanic eltűnt” (MUNK 1956; 96). A korabeli tudósítások, továbbá a Carpathia tisztjeitől és szolgálati személyzetétől hallottak alapján – akik részt vettek a mentéskor, valamint legtöbbször a következő hajóúton is – személyes jegyeket, megjegyzéseket mellőzve előállítható ez a szöveg. Lengyel Árpád orvos ekként emlékezik: „Éjjel két óra felé, amikor már gondoltuk, hogy a baleset helyének látókörébe jutunk, állandóan adtunk rakétával jeleket, amire nemsokára érkezett válasz itt-ott apró csónakokról – nálunk persze kompoknak is beillenek – kék fény (magnézium lehetett) képében, és már fél 4 lehetett, amikor egész közel megláttuk az első mentőcsónakot felénk közeledni. Hajónk megállt. Természetesen jóval előbb kinyitották az oldalajtókat. Köteleket erősítettek csigákra, és kötélletrákat bocsátottak le. Hajónk villamos fényárban úszott, úgyhogy a menekülők messziről láthatták” (VÖLGYI PÉTERNÉ Dr. REICH – Dr. BALOGH 2012; 155). Az imént idézett Lengyel-visszaemlékezés már továbbgondol, reflektál a megtörténtekekre, és olyan szegumentumokat közöl, amely a hajón való hiteles jelenlétet sugallja.

A hajózással kapcsolatos szakértők szerint 1912. április 14-én 24 óráig James Gordon Partridge Bisset és Ráth Gusztáv tiszt volt szolgálatban, míg 15-én hajnalban Horace J. Dean. Ezek szerint Lengyel pontos adatokkal dolgozik. A túlélők mentőcsónakjaiból az elsőt 15-én éjjel 3 óra 35 perckor észlelték és 4 óra 10 perckor kapaszkodott fel a hajóra az első túlélő. A két korábbi leírás közül Lengyel Árpád orvosé felel meg a valóságnak, Munk elbeszélője jóval későbbi időpontokat közöl, de ez köszönhető annak is, hogy évtizedekkel a történetek után írja meg önéletrajzi regényét.

„Mély megdöbbenéssel állapítottuk meg, hogy a mentőcsónakok félig üresen közeledtek felénk. Nők és gyermekek, parafával bélelt mentőruhákban, összebújva ültek a padokon, fázósan, kimerülten. Fejükön, hátukon tarka kendő, takarók. Minden csónakban két-két matróz ült evezőkkel. A hajó egyik oldalán csigák és kötelek segítségével húzták fel a mentőcsónakokat, a másik oldalon leeresztették a vízre a hajó lépcsőzetét és itt vették fel a hajótöröttet” (MUNK 1956; 96). A hajózási szakértők szerint hajólépcsőt csak békés vízfelszín esetén engednek le, mentéskor semmiképpen sem. Lengyel levelében szakavatottabb leírás jelenik meg: „Előbb a gyermekeket húzták fel csigán lebocsátott vászonzsákban, hogy ne kelljen féltetni őket a kibukástól, s aztán a nőket kötéllel leeresztett, hirtárhoz hasonló padon, és legutóbb a férfiakat. Egyenként húzták föl valamennyit, s amint felértek, levagdostuk róluk a mentőöveket, s aztán mindenki először a feljáró melletti rendelőszobába jött, és miután meleg ital-

lal, takaróval szolgáltunk, az illetőket – ha sérülésük nem volt – a nekik megfelelő osztályba vezették. A sebesülteket ideiglenesen ellátva azonnal hordágyon a kórterembe szállították, ahol nemsokára részesültek végleges orvosi kezelésben” (VÖLGYI PÉTERNÉ Dr. REICH – Dr. BALOGH 2012; 161). Ehhez hasonló pontos leírást valóban egy szemtanú adhat, ezzel szinte teljesen ellentétes az a Munk-irat, amely szintén a hajótörötteket írja körül immáron a hajó fedélzetén azt a látszatot kelve, nem volt sok munkája: „Orvosi munka csak annyi volt, hogy segítettünk a hajótöröttek ellátása körül. Segítettünk a pincéreknek, a stewardoknak, akiknek a mentési munkálatok körül oroszlánrészük volt” (MUNK 1956; 97). A hajózási szakértők szerint Lengyel Árpád levelei és beszámolói 1912 áprilisa és májusa között keletkeztek, ezért lehetnek ilyen pontosak. Munk hagyatékának eddigi feltárása nem azonosította, hogy Munk milyen noteszbe vagy jegyzetfüzetbe kezdte írni a *Köszönöm addig is...* vázlatát – több munkájánál is ily módon járt el –,⁶ hiszen ott lehetne nyomon követni a Titanic-történet első verzióját. A Szabadkai Városi Múzeumban őrzött *Köszönöm addig is...* kéziratokból nem derül ki, mikor készültek. Ha valóban halála előtti utolsó éveiben vetette papírra az önéletrajzi regényét, nagy az eshetőség arra, hogy valóban hibázhatott a dátumokban, időpontokban.

A hajózási szakértők adatai szerint egyetlen mentéssel, túlélőkkel, orvosokkal, Carpathiával, Titanickal foglalkozó egykori cikk, visszaemlékezés, túlélőket megszólaltató szöveg sem foglalkozott Munk Artúrral.

„A hajó teljes személyzete emlékérmét kapott az amerikaiaktól és kétszeres fizetést. Az érem egyik oldalán Neptun, alatta a Carpathia domborművű mása, három mentőcsónakkal az előtérben. A háttérben jéghegyek láthatók. Az érem másik oldalán a következő felírás olvasható:

Presented
to the
Captain
officers and crew
of
R. M. S. Carpathia
in recognition of the gallant and heroic services
from the survivors
of the
S. S. Titanic
April 15th 1912.

⁶ Mindez a Szabadkai Városi Múzeumban őrzött Munk-anyag jegyzetpapírjaiból, valamint a Petőfi Irodalmi Múzeumban őrzött noteszeinek lapjaiból derül ki.

(Ajándéku a Carpathia tisztikarának és legénységének. Elismerésül a bátor és hősies szolgálatokért. A Titanic hajótöröttéitől. 1912. április 15.) Az emlékérmeket Rostron kapitány osztotta szét. A szerény érmet – viszontagságos életemen át – a mai napig sikerült megőriznem” (MUNK 1956; 99–100). A hajózási szakértők szerint az érmet 1912. május 29-én, a Carpathia hajóútján adták át, éppen azon, amelyen – a személyzeti jegyzék⁷ szerint – már Munk Artúr is valóban jelen volt hajóorvosként, míg az előző járaton, mely a Titanic túlélőit mentette, Munk Artúr nem található a meglévő – nem teljes – utaslistán.⁸ 1912. május 11-én indult el a hajó Fiuméből, és New Yorkot megjárva június 22-én ért vissza. Így Munk valóban részese lehetett azoknak a pillanatoknak, amikor a Carpathián átadták az érmeiket azoknak a tiszteknek és szolgálati embereknek, akik valóban ott voltak a mentésnél. A hajózási kutatók szerint 307 példányban készült el az érme, a kapitánynak és a tiszteknek arany, a személyzetnek ezüst és bronz öntésben. A kérdés az, hogy ha valóban volt érme Munk Artúr-nak, hogyan juthatott hozzá a tárgyhoz, amellyel megteremt egy „olyan világot, amelyben helyettesítőkkal adhat elő dinamikus szituációkat, azokból pedig tanulhat, és általuk megmutathatja másoknak, hogyan működik a világ” (CSÍKSZENTMIHÁLYI–HALTON 2011; 59).

Amennyiben nem volt ott az eseményen, Munk elbeszélője önmaga nézőpontját ötvözte mindazokkal a hatásokkal és tényezőkkel, amelyeket mások tettek rá, és ezzel egy *közös önéletrajzi tervezetet* alakított ki Lejeune elgondolása nyomán (LEJEUNE 2003; 122). Ha valóban így van, jelen esetben felmerül az a Paul de Man-i gondolat, mely szerint nem beszélhetünk teljes azonosságról a szerző és a szövegbe foglalt megfelelője kapcsán (DE MAN 1997; 94). Wolfgang Iser vezette be az önmagunk eljátszása, színrevitele fogalmakat, melyekkel a visszaemlékező újraéli az egykori énjét, de már úgy, hogy önazonosságát megváltoztatja. Dobos István ezt továbbgondolja, és nála az emlékezőnek folytonosan változik az önmegértése, az identitását elveszíti, majd újraalkotja (DOBOS 2005). A kéziratok tanúsága szerint Munk elbeszélője is folyamatosan újragondolja és variálja az élményeket, hogy abból látványos csomagot, paktumot tegyen elénk.

⁷ A hajózási szakértők szerint a Carpathiára vonatkozó iratanyagban a BT-100_156_79 jelzettel szerepel a Carpathia 1912. májusi személyzeti jegyzéke, amelyen először olvasható Munk Artúr – saját kezű – bejegyzése. A brit Országos Levéltár (National Archives) kereskedelmi tengerészet személyzetére vonatkozó Hajózási és tengerészlajstrom: szerződések és személyzeti listák (Registry of Shipping and Seamen: Agreements and Crew Lists) rekordjának fondjai segítettek a kutatókat.

⁸ <https://www.encyclopedia-titanica.org/carpathia-passengers-crew/> (2016. december 1.)

Munk alcímként jelöli kötetében: *Egy orvos életregénye*, tehát az igazság megörökítésére vállalkozik, viszont a „történetileg igaz vagy hamis állítások csupán annyiban fontosak, amennyiben kifejezik a szerző identitását. Ilyen értelemben az autobiográfia, mivel szimptomatikus, a tényszerű írással ellentétben mindig igaz” (ABBOTT 2002; 304).

Mindenféleképpen a kötet borítóján szereplő név, a szövegen kívüli jegy utal arra, kié a felelősség a teljes írott szöveg kimondása kapcsán. Munk elbeszélőjét olvasva a *Köszönöm addig is...*-ban egy önéletrajzi térben találok magamat, melyben benne vannak a Munk által korábban létrehozott szövegek is. „A túlságosan kidolgozott vagy árulkodó írásmód gyanút ébreszthet az önéletírás olvasójában, amiről aztán nehezen szabadul meg, még ha tudja is, hogy ez alaptalan. Mikor a művészet túlságosan látszik, praktikának tűnik, mesterkedésnek, képmutatásnak vagy komédiának, az olvasó a végén már azt hiszi, hogy művészet és »őszinteség« között szembenállás van” (LEJEUNE 2003; 68).

Kiadás

MUNK Artúr (1956): *Köszönöm addig is...* Egy orvos életregénye. Testvériség-Egység Könyvkiadóvállalat, Újvidék

Irodalom

- ABBOTT, H. Porter (2002): Önéletírás, autobiográfia, fikció: kísérlet a szöveg-típusok osztályozására. Ford. Péti Miklós. *Helikon* 3. 286–304.
- BALOGH Tamás – KÖNCZÖL Péter – TANÍTÓ Kálmán (2016): *Hol volt, hol nem volt? Dr. Munk Artúr és a CARPATHIA*. Magyar Kutatócsoport, R. M. S. Titanic. http://m.cdn.blog.hu/ha/hajosnep/image/munk_artur_20160521.pdf (2016. december 1.)
- BAUDRILLARD, Jean (1987): *A tárgyak rendszere*. Ford. Albert Sándor. Gondolat, Budapest
- CSÍKSZENTMIHÁLYI Mihály – HALTON, Eugene (2011): *Tárgyaink tükrében*. Az vagy, amit használsz. Ford. Bozai Ágota. Libri, Budapest
- DE MAN, Paul (1997): Az önéletrajz mint arcrongálás. Ford. Fogarasi György. *Pompeji* 2–3. 93–107.
- DOBOS István (2005): *Az én színrevitele*. Balassi Kiadó, Budapest
- LEJEUNE, Philippe (2003): *Önéletírás, élettörténet, napló*. L'Harmattan, Budapest
- THOMKA Beáta (2001): Letöltött idő. *Bárka* 6. 51–58.
- VÖLGYI PÉTERNÉ Dr. REICH Márta – Dr. BALOGH Tamás (2012): *A TITANIC árnyékában – egy magyar orvos élete*. Delta Vision, Budapest